

lakásban hárman éltek együtt a házasságkötéskor. Zsigmond magánhivatalnok, fia születésekor banki alkalmazott. Édesanyja, Bán Izabella 1922. augusztus 7-i halála után testvéreivel tiszaburai földbirtokot örökölt. A Hatvani Sándorral fennálló sógorság-komaság rövid időn belül üzletársi viszonyra lényegült át, mikor összetalálkoztak Ács Tivadar kalandor újságíróval, aki mindig talált valamit az általa bérelt dorogházi szénbányában, most például kaolint. Ezért banki hivatalát odahagyva „Enargit Bánya- és Kohóművek Rt. Vöröss, Ács és Hatvani Budapesti Közkereseti Társas Cég” néven társultak, mert a bányászathoz Ácsnak pénzestársra volt szüksége. 1924 júliusában Vöröss egy nevére szóló tiszaburai telekkönyvi kivonatot mutatott fedezetként, így ügyvédnél kötött átruházási szerződéssel Hatvani és Ács bányavállalkozó, Vöröss bányatulajdonos, ügyvezető igazgató lett. De mire megindultak volna, számtalan feljelentés érkezett a rendőrségre, ezért a hivatalos megalakulás napján, 1925. szeptember 30-án a tulajdonost letartóztatták. Az esetről részinformációktól zavaros hírlapi tudósítások jelentek meg dr. Bartha Antal rendőrkapitánynak tett beismerő vallomása alapján. Eszerint a telekkönyv hamisított; a tiszaburai ingatlan teljes jogú részörököse csak a haszonélvező édesapa halála után lett volna, azonban az ingatlant már rég eladta. A cég nevében felvett kölcsönöket önös célokra fordította, akárcsak a saját kibocsátású részvények hozamát, tartozást halmozott fel az irodabútorok, írószerek, írógépek szállítói felé is. A királyi ügyészség előzetes letartóztatásba helyezte. Egyedül Bajcsy-Zsilinszky Endre lapja, a Szózat utalt bünszervezetre, mikor az eset kapcsán „a nagy gründolók” jelzöt használva sugallta, hogy stróman vagy balek a letartóztatott, aki egyébként sok időt nem töltött börtönben. Ugyanis a vállalat megalakult az előre beharangozott napon, az évente frissülő adatokkal megjelent címtár jellegű gazdasági kézikönyv, a „Gazdasági, pénzügyi és tőzsdei kompasz” 1926 és 1929 közötti négy kötetében megtalálható. A „Budapesti Czim- és Lakjegyzék Budapest székesfőváros- és a budapesti rendőri kerülethez tartozó községek lakosainak 1928. évi név- és lakásjegyzéke” is ezt támasztja alá: Ács Tivadar és Hatvani Sándor bányavállalkozóként, Vöröss Zsigmond bányatulajdonosként van nyilvántartva. A tárgyév változásai természetesen hiányoznak: 1928 elejétől Vöröss Zsigmondné domonyi postamester lett, gyermeke ősszel ott kezdte iskoláit, de már apa nélkül: „Mikor utoljára láttalak, 1928. január 1.-én...” – írta fiának Kolozsvárról tíz évvel később egyetlen fennmaradt levelében. Erre magyarázatot a Budapesti Magyar Királyi Államrendőrség főkapitányi jelentése ad: más szereplőkkel bár, de újabb családsorozat részese lett, azonban megszökött a felelősségre vonás elől. Májusban a kolozsvári *Keleti Újság* írta, hogy „Magyarországról, mint román állampolgár, kiutasították, s mint munkanélküli, nem vár mást, csak állást, munkaalkalmat, hogy kiverekedhesse magának azt, amit a sors megtagadott.” A hírlapíró nyilván nem ismerte alanya előéletét, és dr. Beck Salamon jogbölcséleti fejtegetésének „félgömbjével” sem találkozott: „a vétkes iránti rokonszenv, az esendő emberrel szemben érzett szolidaritás [...] a rideg államerkölc szemüvegén át társadalombomlasztó erő, a jó embernek lényegében társadalomellenes, tehát elfojtandó gyöngesége.”

Így érthető az a „bizalomvesztés”, amivel a posta indokolta anya és lánya elbocsátását. A gyermekkel magára maradt Vöröss Ilona hazatért szülővárosába. Mivel az apa huzamos ideje jog-, és kötelességmulasztó, a házasságot a Budapesti Királyi Törvényszék 1930.

VÖRÖSS ISTVÁN

AZ IDŐ PILLÉREI*

Szász Béla Bátyámnak, szeretettel.

Mikor a napba aranyló kis homokszemecske megcsillant a fényben, mint parányi tükör; akkor a hűsen nyirkos halk rögök között pillanat múlva kikelt fehér bábójából egy hangya.

Mikor a zöld víg csalánlevélen meglibeggett a szél, s nagy fekete bogár mászott egy fűszálon át; akkor fejem fölött, egy lengő ág hegyén nemsokára kifeslett az első barackvirág.

Mikor a bölcs és mélyhangú darázs aranyáporban egy hús tócsára szállt; akkor valahol egy messze töltés felett ember guggolt le a sínekre és várt.

S mikor egy levélke széléről a puha elomló homokszemecskére egy harmatcsöpp esett; akkor a hűsen nyirkos, halk rögök között, kikelt bábójából egy másik hangya is.

— 1940 —

*Ajánlás nélkül, *Hangyatojás* cím alatt vette fel kéziratban maradt, negyedik verseskötetébe.

szeptember 4-én felbontotta. Hogy mi lett a kaolinbányával, már senkit nem érdekelt. Hatvani sorsát elébb megírtuk, Ács Tivadar, az örök felfedező, 1930-ban Argentínába hajózott a 48'-as magyar emigráció emlékeit keresni, a Tűzföldön meg ős-turáni nyomokat kutatni (talált). A második világháború után a Magyarok Világszövetsége ügyvezető alelnöke lett. Vöröss Zsigmondról szólva, szökése, magyarországi kiutasítása igaz akkor, ha mint bűnismétlő baloldali szimpatizánstól, házasság ide, házasság oda, állampolgárságát elvették, és toloncházba zárták. De erre nincs adatunk. Hivatalos családi iratokon tartózkodási helye „ismeretlen,” halála időpontját sem tudjuk, mindenesetre a fia nagykorúsítási kérelmére 1943. október 20-án hozott végzésen már neve előtt ott a jelző: „néhai.” De legalább a költővel – két kötete már megjelent, a harmadiknak épp kiadót keres – soha nem akarta elhíttetni senki, hogy apja szerencsét próbálni ment Amerikába...

Béres Dezső

*Folytatás folyóiratunk 2016/1. és 2017/1. sz. közleményeihez, részlet a forráshivatkozásokkal jegyzetelt tanulmányból. Az idézőjeles vendégzövegek helyesírását, szóalakjait, szórendjét megőriztük.

VÖRÖSS ISTVÁN

HOLT ZENDÜLŐ

Vöröslő bükkök bíbor vérpadára
rogyik a késő, októberi nap.
Két zord pribék; két tölgy borongva áll a
domb oldalán, míg a bakó lecsap.
Föl-fölszokog a szélben lent a nádas,
kásás égen rikoltó madarak.
Hát elvesztetted, ímhol, a hazádat!...
S a fákról mint gyér dobszó, hull a makk.⁵

*

Impozáns és hiánypótló kötet látott napvilágot 2016 őszén a hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár gondozásában *Holt zendülő* címmel, mely Vöröss István költő összegyűjtött verseit őrzi – több szempontból is. Őrzi egyrészt azért, mert a könyvkiadás archiváló, „tartósító” funkciója nem kérdéses. Őrzi másrészt azért is, mert a kötet olyan tartalommal bír, amelyet érdemes vigyázni – akár a kincset, hiszen Hódmezővásárhelyi irodalmi életének része volt a költő (vagy versíró?) eddig még kevésbé ismert – feltehetően éveken keresztül kutatott, ápolott, gondozott és válogatott – korpusza.

A kötet Kovács Imre Attila előszavával indul. A szerző Vöröss költészetét egy olyan határsávba pozicionálja, mely „az amatőrök vonuló légiói és a Parnasszuson lecövekeltek közt” helyezkedik el. Ez a köztes jelleg jelenthetné akár a költői „termés”, a Vöröss-líra középserűségét is – az olvasó, a befogadó értékelése szerint, ám az alkotó nézőpontjából ez a kijelentés semmiképp nem állhatja meg a helyét. Vöröss István egész életében alkotott, írt, elképzelhetetlennek tartotta az irodalom-nélküliséget, még ha

HOLT ZENDÜLŐ

Vöröss István összegyűjtött versei – recenzió

„A versírást meg lehet tanulni, a költészetet nem.

Te pedig, ifjú bölcs, költőnek születéssel, s nem lényeges, hogy versíró leszel-e.”

(Galyasi Miklós)¹

valódi átütő sikerekkel nem is büszkélkedhetett. Feltehetően „fura lelkialkata”² hajthatta előre, amely a költők sajátja. Érdekes felvetés Kovács Imre Attila részéről, ahogy szembeállítja a fővárosi költőélet szabadságát a vidéki költőélet boldogságával: „A lokális irodalom művelői boldogabbak. Szerényebb tehetségüket a mellőzöttség néven nevezhető helyi tényezői men-tegethetővé, szűkebb körük akolmelege pedig elviselhetővé tették/teszik számukra.”³ Lehet benne valami, azonban nem gondolom, hogy Vörössben mindez tudatosulhatott volna, hiszen akkor talán felhagyhatott volna az írással is motiváció híján. De ő küzdött, írt tovább, „költészetete hol naplószerűen követte életeseményeit vagy kedélyállapotának változásait, hol vissza-visszatért egy-egy őt izgató témához, ám ezeket is rendre a versíró pillanat hangulatához igazította. Így sem versmondattana, sem trópusai nem kristályosodhattak egyedivé”.⁴ Mindentől függetlenül Vöröss mondhatni tipikus költő-alkat volt: a kettősségek embere, aki a szívében-lelkében szinte folyamatosan jelenlévő ellentétek feszültségéből verseket formált olthatatlan szenvedéllyel. Költészetére nagy hatást gyakorolt Shakespeare, Vörösmarty és Tóth Árpád munkássága. Az előszóban fellelhető, szerzője által készített írói (költői?) szó-tár (mely nemcsak a szavak gyakorisági szempontjára, hanem azok helyi értékére/kontextusára is figyelemmel készült) szavai szépen reflektálnak a példaképpül állított nagy elődök műveire. Az alábbi – a teljesség igényét nélkülöző – felsorolás hangulatát tekintve akár Tóth Árpád szó-tárát is olvashatnánk: árny, bíbor, bús, csillag, csók, könny, menny, néma, rügy, vágy, vers, zord... stb. Álljon erre példaként a kötet címadó verse.

A kötet az összegyűjtött verseken túl a szerkesztő, Béres Dezső rendkívül alapos, részletes utószavát is tartalmazza, melynek segítségével egészen közelről megismerheti az olvasó Vöröss István világát, s e húszoldalas időutazásnak köszönhetően a költő mindennapjainak részeseként talán jobban megérthető alkotói attitűdje, versei. A szerkesztő abban a szerencsés helyzetben volt, hogy a hagyaték jelentős része rendelkezésre állt kutatómunkájához: a Németh László Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjteménye, a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltárának Hódmezővásárhelyi Fióklevéltára, a Bethlen Gábor Református Gimnázium és a Szathmáry Lajos Kollégium Tanári Könyvtára őrzi e dokumentumokat (magánokiratok, fényképek, kéziratok – Szathmáry Lajos és Imolya Imre a költő édesanyjától tettek szert e gyűjteményre, valamint egykori barátoktól és osztálytársaktól szemezgettek a hátramaradt írásokat).

A gyűjteménybe kerülő versek válogatása, kiválasztása azonban korántsem volt könnyű feladat. Gyermekkori versekzedményekkel egyelőre – e kötet keretein belül – nem találkozhat az olvasó. A kötetben 1932-től datált versei kaptak helyet. Kronologikus sorrendben követik egymást, elsősorban eredeti kéziratok alapján. Kézirat híján a Vöröss életében közreadott verseit is összegyűjtötték, e verseknél rendelkezésre állt a megjelenés pontos dátuma, melyet a gyűjteményben is feltüntettek. A gyermekkori zsenyéken túl kimaradtak a kötetből a nehezen vagy bizonytalanul olvasható versek, variánsok, melyekről nem volt egyértelműen megállapítható hitelességük. „Hitelesnek csak azt tekinthettük, ami valami módon magán viseli a költő kéznyomát.”⁶

Megemlítendő még, hogy Vöröss István a líra (és a műfordítás) mellett a próza felé való nyitásra is tett kísérleteket: születtek regényei, színdarabjai is, melyek a verseskötetben nyilvánvalóan nem kaphattak helyet, de remélhetőleg a közeljövőben egy újabb válogatás részét képezhetik majd.

Irodalomkedvelőknek, lokálpatriótáknak egyaránt ajánlom kézbe venni a kötetet, mely a Nemzeti Kulturális Alap támogatását is elnyerte. A szerkesztő és munkatársai többéves összehangolt, alapos munkájaként a lokális irodalomtörténetnek egy ezidág méltatlanul mellőzött korpusza vált az érdeklődők, olvasók számára is elérhetővé nemcsak nyomtatott formában, hanem a Magyar Elektronikus Könyvtár internetes felületén is (www.mek.oszk.hu).

Idézett mű:

Holt zendülő –Vöröss István összegyűjtött versei. Szerk.: Béres Dezső. Hmvhely, 2016. 751 p. 1/751, 2/7, 3/7, 4/8, 5/716, 6/772. pp.

Csikos Dia